

Beszámoló (Zárójelentés)

A pályázat célja egy olyan Interneten keresztül lekérdezhető adatbázis építése volt, mely 16-18. századi hungarika jellegű emlékkönyvbejegyzések adatait tartalmazza. Értelmezésünk szerint hungarika jellegűnek a következő típusú bejegyzések minősülnek:

1. A magyarországi származású albumtulajdonosok emlékkönyveinek minden bejegyzése.
2. A nem magyarországi származású albumtulajdonosok emlékkönyveinek magyarországi bejegyzőktől származó inscriptiói.
3. Az ezen utóbbiakkal azonos oldalon olvasható egyéb bejegyzések.
4. A „grata vicinitas” esetei. (Azon esetek, amikor egy nem magyarországi származású albumtulajdonos emlékkönyvének valamely magyarországi bejegyzőtől származó inscriptióját egy utólagos felirat - pl. a „grata vicinitas”, „hae paginae jungunt amicos” stb. - kapcsolja össze egy nem magyarországi bejegyzőtől származó inscriptióval. Ilyenkor ezeket a nem magyarországi bejegyzőktől származó bejegyzéseket is feldolgozzuk.)
5. A „Magyarországon” kelt bejegyzések.
6. Minden Magyarországot, illetve magyarországiakat említő bejegyzés.

A bejegyzések adatait 8+1 blokkban rögzítettük. Ezek a következők:

1. *Dátum* blokk
2. *Keltezési hely* blokk
3. *Jelmondat* blokk
4. *Ábra* blokk
5. *Dedikáció* blokk
6. *Aláírás* blokk
7. *Utólagos megjegyzések* blokk
8. *Inscriptio* blokk
9. *Bibliográfiai adatok* blokk

A most zárult kutatási periódus alatt összesen 4000 bejegyzés feldolgozását vállaltuk. Az IAA jelenleg 4012 bejegyzés adatait tartalmazza. Az eddig feldolgozott albumok illetve bejegyzések részben a weimari Herzogin Anna Amalia Bibliothekből valók (ennek teljes hungarika anyaga megtalálható az adatbázisban, a bejegyzések 80 különböző albumból származnak), részben az OSZK-ból (22 album), az Evangélikus Országos Levéltárból (9 album, ez a teljes 16-18. századi anyagot jelenti), az Evangélikus Országos Könyvtárból (2 album, ez is a teljes 16-18. századi anyagot jelenti), az MTA könyvtárból (1 album), illetve az ausztriai Stiftspfarr Neukloster gyűjteményéből (1 album). Ma még nagyon nehéz megbecsülni, hogy adatbázisunk mikor lesz „kész”, tehát hogy összesen hány darab 16-18. századi hungarika jellegű bejegyzéssel kell kalkulálnunk. Elképzeléseink szerint talán 20-30.000-rel, s ha ez igaz, még jónéhány évig bőven lesz munkánk. Jelen pillanatban persze minden azon múlik, hogy a folytatáshoz kapunk-e újabb OTKA támogatást.

A *Dátum* blokkban a bejegyzés keltezési idejével kapcsolatos adatokat dolgozzuk fel. Először az időpontot adjuk meg, év, hónap, nap sorrendben. Göntzi István 1613. júliusában kelt wittenbergi bejegyzése (IAA, 153) egyúttal arra is példa, hogy a bejegyzők a dátumozás során a konkrét időpontot túlmutató többletinformációkat is megadhatnak. Göntzi augusztus kalendaejának 11. napjáról (július 22.) keltezi bejegyzését, abból az évből, „amikor Friedrich

Teubmann meghalt”. Teubmann nevébe ugyanakkor egy kronogrammát rejtett, melynek megoldása 1613-at ad, s a neves wittenbergi klasszika-filológus valóban 1613. március 24-én halt meg. Az ilyen többletinformációkat hordozó szövegegységeket az IAA-ban „kiegészítő szövegnek” nevezzük, s azokat a számukra csaknem minden blokkban kijelölt adatfelvételi mezőben (betűhűen, a rövidítések jelölt feloldásával) ténylegesen rögzítjük is. Egyébként az is igen gyakran előfordul, hogy a bejegyzők nem, vagy csak hiányosan jelölik az időpontot. Ilyenkor életrajzi adatok, vagy a peregrinációs albumok keltezési helyei alapján összeállítható útvonal alapján mi magunk próbáljuk meg valószínűsíteni a hiányzó adatokat, legrosszabb esetben pedig az adott albumban olvasható legkorábbi és legkésőbbi keltezési időpontok közé definiáljuk a bejegyzést. Előbbire igen jó példa Száki Ferenc „1676. 15-éről”, nyilvánvalóan hibásan keltezett nürnbergi bejegyzése (IAA, 1298). Száki a keltezés hónapját egyszerűen elfelejtette jelölni. Mivel azonban ismeretes, hogy az album tulajdonosa 1676. augusztus 14-én érkezett Nürnbergbe, s hogy ott csupán négy napig időzött, a hiányzó adat könnyen pótolható volt. Persze akadnak nagyon precíz bejegyzők is, akik még a keltezés óráját is feltüntetik (IAA, 618). Vági Mihály (véltetőleg) debreceni bejegyzése pl. 1676. október 31-én, pontosan déli 12 órakor keletkezett. A keltezéshez kapcsolódóan a bejegyzők olykor életkorukat is feltüntetik, mint pl. Ludovicus Rabaut, aki egy 1582-es bejegyzésében magát 57 évesnek mondja, s még azt is megjegyzi, hogy a lelkészi hivatalt 38 éve viseli (IAA, 1958). Gyakori a számokkal való játék, melynek legkézenfekvőbb eszköze a kronogramma gyártás, ahogyan azt az imént Göntzi István esetében is láttuk. A keltezési időpont megállapítása egyébként esetenként akkor sem olyan egyszerű, ha a bejegyző datálja autográfját. Ennek alapvetően az az oka, hogy az általunk vizsgált időszakban Európában több, egymástól eltérő naptári rendszert is használtak. Angliában pl. csak 1752-ben fogadták el a Gergely-naptárt, addig a Juliánus-naptár volt érvényben. Ráadásul az évkezdés vonatkozásában a „stilus annuntiationis”-t használták, egészen pontosan a „calculus Florentinus”-t, melynek értelmében az új év első napja március 25-re esett. Egy ilyen módon keltezett bejegyzésben például 1650. január 1. a mai naptárra átszámítva 1651. január 11-et jelent. A problémát az okozza, hogy a bejegyzők csak nagyon ritkán jelölik, hogy az általuk megadott időpontot melyik naptári rendszer szerint kell értelmezni. A Mezőlaki János peregrinációjáról (albuma alapján) rajzolt kép szerint például Mezőlaki „frankeri és groningeni tanulás után 1667 elején látogat el első ízben Angliába pár hónapra, becskerkészi Oxfordot, hogy aztán ... megint hosszabb időt töltsön 1667 és 1669 ősze között Angliában”. Tekintettel arra, hogy az 1667 „elején” kelt 5 db. angliai, illetve 2 db. feltehetőleg angliai autográf kivétel nélkül március 25. előttről való, egészen biztosak lehetünk benne, hogy a bejegyzők (becsapva a magyar szakírókat) a calculus Florentinust használták. Mezőlaki tehát 1667-ben nem utazott kétszer Angliába, Oxfordot sem cserkészte be pár hónap erejéig, amit egyébként anyagi körülményei sem igen tehettek lehetővé. Ugyanakkor azonban tudomásul kell vennünk, hogy a keltezések vonatkozásában esetenként bizonyos hibaszázalékkal dolgozunk.

A *Keltezési hely* blokkban a bejegyző által megadott keltezési helyet tüntetjük fel, egyrészt egy általunk normalizált névalakot, másrészt a bejegyzésben ténylegesen is olvasható változatot. A leggyakoribb problémát itt az jelenti, hogy a bejegyzők igen gyakran megspórolják a vonatkozó információt, de a keltezési időpontok segítségével számos esetben nagy valószínűséggel lehet azt pótolni. A keltezési helyek általában pontosak, tehát valamely települést neveznek meg. Az IAA honlapjáról egyébként az általános helynévmutató is lekérdezhető, mely jelenleg 590 helynevet tartalmaz. (Ezek közül persze jónéhány nem keltezési helyként fordul elő a bejegyzések szövegében.) Egyes esetekben a bejegyző által megadott helymeghatározás viszonylagos, így pl. I. Szehló András emlékkönyvében egy helyütt a „Dab/am/ propter Eperiessinum” formulát olvashatjuk (IAA, 2584), míg Johann Jentsch egyszerűen a „Germaniae” kifejezést alkalmazza Korvin Mihály albumában (IAA, 1027), ám ez az eljárás meglehetősen ritka. A keltezési hellyel kapcsolatosan a kiegészítő

szöveg szintén ritka jelenség. Ilyenkor többnyire a helynév maga jelzővé alakul, a dolog célja pedig a pontosabb helymeghatározás (pl. „in academia Wittebergensi”). Ha ennél többről van szó, akkor néha valóban érdekes dologról van szó. Lányi Jakab 1743-ban kelt wittenbergi bejegyzésében (ez szintén I. Sztehló András albumában olvasható) a következő formulát találjuk: „Sed non Sinit Vitenbergae”. Az idézet mondat utolsó szava (ez az írásképpből egyértelműen kiderül) tölti be a keltezési hely szerepét, a kifejezés pedig egyértelműen az inscriptióra utal, melynek fordítása körülbelül így hangzik: „Az ember nem lehet mindig olyan, amilyen lenni szeretne, különösen, ha a körülmények ezt nem teszik lehetővé”. A keltezési helyhez tartozó kiegészítő szövegből pedig világosan kiderül, hogy (Lányi véleménye szerint) Wittenbergben nem teszik lehetővé (IAA, 2595).

A *Jelmondat* blokkban természetesen a bejegyzők esetlegesen megadott jelmondatainak szövegét rögzítjük (betűhű átírásban, a rövidítések jelölt feloldásával), illetve megadjuk a citált jelmondatok forrásadatait is. Többnyire gnómaszerű, rövid szövegekről van itt szó, amelyeket a bejegyzők önmaguk, illetve az ún. devizák esetében családjuk jellemzőjeként alkalmaztak. Számos esetben persze nagyon nehéz eldönteni, hogy egy adott bejegyzés valamely szegmense tényleg jelmondat-e. A szöveg tartalmát semmiképpen sem lehet irányadónak tekinteni, hisz ugyanaz a citátum egyes autográfokban egyértelműen jelmondatként, másokban pedig inscriptióként szerepel. A Bibliából citált „Deus providebit” formula (illetve különféle nyelvű, különféle változatai, Genesis 22.8.) eddig 31-szer fordult elő az IAA-ban, 21-szer inscriptióként, 10-szer jelmondatként. Legegyszerűbb helyzetben akkor vagyunk, ha a bejegyző jelöli, hogy egy adott szövegrész saját jelmondata. (Ilyenkor rendszeren a „symbolum”, „symbolum meum” kifejezéseket használja, s mi ezeket kiegészítő szöveggé minden esetben rögzítjük.) Perlaki Gábor albumában olvasható egy rövid kis vers, mely (ez ritka jelenség) maga állítja magáról, hogy jelmondat: „Anwesend aufrichtig, / abwesend getreu, / verschwiegen vorsichtig / mein Symbolum sey.” (IAA, 2426.) A bejegyzés különböző funkciójú szövegegységeit persze bizonyos konvencióknak, „poétikai” előírásoknak megfelelően volt szokás használni. Ezek értelmében például a harántoktáv alakú albumokban a jelmondat tipikus helye az albumlap bal alsó parcellájában található. Ebből adódóan sok esetben egyértelműen jelmondatként értelmezhető a bal alsó parcellába beírt szöveg akkor is, ha a bejegyző nem nevezi azt jelmondatának, s ha az albumlap felső parcellájában (a bejegyzés egyéb szerkezeti egységeitől jól elkülönítve) inscriptiót is használ.

Számos példát idézhethetnénk arra is, amikor a bejegyző inscriptio minőségben alkalmazza jelmondatát. Ez jobbára annyit jelent, hogy a felső parcellába, tehát az inscriptio tipikus helyére beírt szövegről maga állítja, hogy az egyúttal jelmondata is. Zacharias Ulrike Ladmóczi István albumába így írja be (verses) szimbólumát inscriptióként („In manibus domini Spes mea Resque sita est”), melyet a dedikáció szövegében ténylegesen jelmondatának nevez (IAA, 1311). Egy adott szöveg jelmondat voltának eldöntését ugyanakkor más fogódzók is segítik, ami elsősorban abból adódik, hogy egyrészt a jelmondat választása sohasem esetleges, másrészt e választást egyfajta irodalmias jellegű játékoság is jellemzi. A bejegyzők általában hosszabb-rövidebb ideig ragaszkodnak választott szimbólumukhoz, amit igen jól megvilágít Johann Bernhard Kayser Adam Mittuch albumában olvasható 1692-es autográfja (IAA, 876). Ebben Kayser több jelmondatot is megad. Előbb az „aktuálisat” („Fortunae varios Vincat Patientia Morsus”), majd a „régit” („Florebimus Vtiq/ue/ Prosperante Maximo”). A két jelmondat szavainak a bejegyző által is kiemelt kezdőbetűi (F., V., P., M.) azonosak, ami cseppet sem véletlen. A bejegyzők esetenként annyira személyes attribútumnak tekintik jelmondatukat, hogy olykor egyszerűen nevük helyett használják. Így Perlaki Gábor emlékkönyvének egyik bejegyzője, aki neve helyett az „In Christo Requiem Suam” jelmondatot „szignálja” autográfját (IAA, 2376), ahogy I. Sztehló András albumának bejegyzője is ugyanezt teszi az „unicus Immanuel SolatiuM” formulával (IAA, 2536). A bejegyzők által kiemelt nagybetűk (I., C., R., S. és I.,

L., S., M.) vélhetőleg azonosak a mindkét esetben így elrejtett monogrammal, illetve a titulusok kezdőbetűivel. Az ilyen névrejtős jelmondatokat a „Symbola onomastica” névvel szokás illetni, használatukra pedig rengeteg példát idézhetnék. **Bartholomeus Holtz** a „**Beati Humiles**”, „**Johannes Georgius Cretschmer**” a „**Jesu Gaudeo Crucifixo**”, „**Georgius Andreae S/acro/s/anctae/ Theol/ogiae/ ...**” a „**Gaudium Animae Salvator Triumphans**” jelmondatot használják (IAA, 529, 1510, 145). **Johannes Georgiades** jelmondatát (IAA, 2603) akár symbolum onomasticum duplexnek is nevezhetjük, mivel a jelmondat szavainak kezdőbetűi egymás után kétszer is kiadják a bejegyző monogrammját („**Justificamur Gratis Jesu Gratia**”). **Justus Liraeus Korvin Mihály** albumában olvasható jelmondata (IAA, 1076) szintén symbolum onomasticum, de nem a monogrammot, hanem a teljes keresztnévet rejtí magában („**Vivit post funera Jvstvs**”). E jelmondat nyilvánvalóan a „**vivit post funera virtus**” formula deformációjaként keletkezett. Az IAA-ban 6 alkalommal idézett, tehát eredetileg igen gyakran citált gnómában a bejegyző egyszerűen lecserélte az utolsó szót, s annak helyére úgy iktatta be saját keresztnévét, hogy a deformált szöveg tényleges jelentése ezzel alig érzékelhetően változott csupán. **Johann Heinrich Clemes** szimbólumában (IAA, 1542) a névrejtés most bemutatott két változatát ötvözni is tudja. A jelmondat szavainak kezdőbetűi egyrészt kiadják a monogrammot, másrészt az utolsó szó azonos a vezetéknevvel, oly módon azonban, hogy maga a szöveg egy teljes értelmes mondatot ad („**Jesum Habeo Clementem**”). Minthogy a jelmondat ennyire személyes attribútumnak számít, tehát a bejegyzésben egyáltalán nincs albumtulajdonoshoz szóló, „ad personam” jellege, a bejegyzők néha ki sem írják szimbólumuk szövegét, hanem egyszerűen rövidítik azt, vagy beérik az egyébként citált szöveg forrásadataival. Előbbire jó példa „**Marcus Benckner Transsylvanus**” „jelmondata” („**M. T. B.**”), utóbbira az erdélyi **Georg Hoffmann** eljárása, aki egy Pál-levélre hivatkozik a Bibliából („**I. Thess. 5. 16.**”), magát a szöveget azonban nem írja le (IAA, 108). A jelmondatok kiemelt kezdőbetűi egyébként nem mindig a monogrammot és a titulust rejtik magukban, s tényleges üzenetük a mai olvasó számára gyakran kielemezhetetlen. **Jeremias Schurtzmann** bejegyzésében (IAA, 1543) például szintén kétszer olvashatjuk egymás után ugyanazokat a kezdőbetűket, de ezek most nyilván más értelmezést igényelnek („**In Carne Virus, In Christe Vita**”). Egyrészt biztosan azt, hogy e két igencsak eltérő tartalmú tagmondat valójában ugyanazt az egy igazságot fejezi ki. Mivel pedig **Johann Bernhard Kayser** fentebb idézett „aktuális” és „régis” jelmondatának szavai egyaránt az „**F., V., P., M.**” betűkkel kezdődnek, melyek tehát ott sem a bejegyző nevével függenek össze, nagyon valószínűnek látszik, hogy esetenként a jelmondatokban benne lehet egy szintén fontosnak érzett, második és „titkos” jelmondat is. **Ephraim Nostitius** 1692-ben **Selmecbányán** kelt autográfjában (IAA, 868) jelmondatát a „**Symbolum Onomastico-Paracleticum**” elnevezéssel illeti („**Emanuel Nobiscum State**”). A „paracleticum” kifejezés vélhetőleg a bibliai 'paraklétoz' (vígasztaló, közbenjáró) szóra megy vissza, s ha valóban egy speciális jelmondatípust takar, akkor talán nem kell szükségszerűen véletlennek tekintenünk, hogy a kezdőbetűk itt nem csupán a bejegyző monogrammját rejtik, hanem összeolvasva értelmes szót is adnak (ens). A betűrövidítések feloldásával kapcsolatos ambiguitás (amint arra **Werner Wilhelm Schnabel** figyelmeztet néhány éve megjelent monográfiájában) vélhetőleg szándékos. Külön érdekesek az egyszavas jelmondatok. Ezek (ismétcsak **Schnabel** megállapítása szerint) egyrészt felidéznek a nemesség címermondatait, másrészt megfelelnek a lakonizmus retorikai kívánalmának. Esetenként azonban talán többről is szó lehet. A „**Tandem**” kifejezés négy alkalommal szerepel jelmondatként az eddig feldolgozott anyagban (IAA, 1279, 1530, 1566, 2048), s további hat alkalommal inscriptióként (IAA, 281, 782, 1403, 1969, 3930, 3935). Kétszer (**Heinrich Höpfner** és **Johann August Egenolff** bejegyzéseiben) forráshivatkozást is találunk mellette, ezek mindkét alkalommal a 37. (36.) zsoltár 37. versére utalnak (IAA, 3935, 2048).

A mondott zsolttárrész általunk ellenőrzött latin verzióban persze egyáltalán nem szerepel a kifejezés, az azonban így is világos, hogy ez az egyetlen szó a művelt albumhasználók számára a 37. zsolttár, illetve a 37. zsolttár 37. versének hívószava is egyben. Kardos János inscriptiójából azt is megtudjuk, hogy a szóban a „**Tibi Aderit Numen Divinum Expecta Modo**” szöveg is el van rejtve (IAA, 782).

Az *Ábra* blokkban az emlékkönyvekben látható különféle berajzolt, befestett, befestetett, ragasztott stb. képek lehető legegyszerűbb regisztrálását terveztük. Eredeti elképzeléseink szerint a bejegyzések digitalizált fotóit csatolni kívántuk az adatbázishoz. Ez nem történt meg, mégpedig azért, mert az ehhez szükséges programozási feladatok nem fejeződtek be. A hiány okai a következők: 1. Maga a program nagyon nagy átalakulás előtt áll. Az adatbázis feltöltésének folyamata az Interneten keresztül fog történni, így a fotók feltöltése is. Ehhez igen komoly programozási feladatokat kell elvégezni, de reményeim szerint a munka 2007 májusáig el fog készülni. A fotók feltöltésének lehetőségét így nem látszott értelmesebb megteremteni a „régiből”, ez egyszerűen kidobott pénz lenne. 2. Az adatbázis szerkezetén menet közben rengeteget változtattunk. Ez valóban elkerülhetetlen volt, s nem csak abból adódott, hogy az IAA-t bölcsészek tervezték. Programozónk tehát rengeteg többletmunkát végzett, egy előre kialakított árért, mely az ilyen többletmunkák díját természetesen nem tartalmazta. Egészen biztos, hogy szíveségből is dolgozott tehát, esetenként teljesen ingyen. A mondott programozási feladatokért viszont mindenképpen fizetni kell majd neki. Szeretném azonban azt is megjegyezni, hogy a feldolgozott bejegyzések fotóinak digitalizálása ettől függetlenül megtörtént. Az anyagot jelen pillanatban CD-kre írva tároljuk, s maga a feltöltés (szó szerint) néhány hét alatt elvégezhető, akár a kutatásba bevont diákok által is.

A *dedikáció* és az *aláírás* blokk szerkezete szinte teljesen egyforma. A normalizált névalakok megadása után előbbiben az albumtulajdonos, utóbbiban a bejegyző személyével kapcsolatos szövegrészeket írjuk át, ismét betűhűen, a rövidítések jelölt feloldásával. A beírt szöveget szegmentáljuk is, ami annyit jelent, hogy a tulajdonosok, bejegyzők „titulusára” (foglalkozására, társadalmi helyzetére stb.), valamint származási helyére vonatkozó szövegrészeket külön adatfelvételi mezőben rögzítjük, a dedikáció és aláírás egyéb szövegrészei pedig kiegészítő szövegnek minősülnek. Az IAA eddig 114 albumtulajdonosról tartalmaz információkat, akik közül többen bejegyzőként is előfordulnak az adatbázisban. Ez utóbbiak száma jelenleg 3746. (Az IAA névmutatójában több mint 4300 név található.) Néhány bejegyzőtől már több autográfot is feldolgoztunk. 196 személytől rendelkezünk 2, 21-től 3, 8-tól 4, egytől pedig 5 darab bejegyzéssel. A rekorder az 1734-től pozsonyi német lelkészként tevékenykedő Serpilius Sámuel Vilmos. Legkorábbi autográfja 1729-ből való, s peregrinációja során keletkezett Altdorfban. A későbbiek 1738 és 1754 között keletkeztek, immár Pozsonyban (IAA, 155; 778; 2201; 251; 2341). Eredetileg az IAA építésének terve is annak kapcsán fogalmazódott meg bennünk, hogy egyazon bejegyző különböző albumokban található autográfjait érdemes lenne együtt elemeznünk, hiszen így a kora újkori albumhasználat számos érdekes sajátosságát figyelhetjük meg. A bejegyzők azonosítása természetesen esetenként nem egyszerű. A névazonosság önmagában nem dönt el semmit, s olykor kénytelenek vagyunk a kéziratok duktusa alapján ítélni, ami nyilván újabb hibaforrás. „R. Wietoris” (egy női bejegyző) Karló György albumában olvasható autográfját kézírása, tehát Hajnóczy József albumában olvasható bejegyzése alapján tudtuk (jelen esetben igen nagy biztonsággal) beazonosítani (IAA, 3353 és 3066). Ugyanilyen alapon sikerült már megfejtenünk monogrammot, sőt egyetlen esetben az azonosítás kiindulópontja a jelmondat volt. A bejegyzés általában személyes aktus, nagyon kivételes esetekben azonban mégsem így működik. J. C. H. Reiche 1756-os braunschweigi bejegyzésében (IAA, 2410) hét társa nevében ír be Perlaki Gábor albumába:

„Nomine totius octavae mensae conuictus helmstadiensis, hoc est nomine Domini Schubert, Esenberk, Vlrici Wolhart, Schelper, Reiche, Schmidt, Petri Silens, Matthaei Scholz memoriae causa scripsit fratri ac seniori fidelissimo.”

Christoph Scholius 1625-ös autográfját (IAA, 1089) szintén nem maga szignálja, hanem helyette és nevében a Korvin Mihály albumába ugyancsak bejegyző Martin Reinhardi, mivel Scholius köszvénye miatt nem tud tollat venni a kezébe („alterius manu scribi podagra nimium vexatus curavit”). A bejegyzőket gyakran köti össze különféle fokú rokonság, olykor fiú ír be apja albumába, vagy fordítva, sőt David Frölich albumában nagyapja, Michael Clementis autográfja is megtalálható (IAA, 3962). Az IAA jelenlegi készülségi foka nem teszi lehetővé, hogy a bejegyzők személye kapcsán átfogóbb jellegű képet adhassunk a hungarika-jellegű bejegyzések szerzőiről. Hogy pl. a 18. sz. második felében ugrásszerűen nő a magyarországi női bejegyzők száma (jelenleg közel 100 női bejegyzőt tartunk nyilván), nem számít újszerű megfigyelésnek, ezt amúgyis lehetett sejteni. Vélhető azonban, hogy a rekordszámok jelentős növekedése esetén az inskripcióik elemzése érdekes adalékokkal szolgálhat e réteg művelődési-műveltségi viszonyaira, hisz az inskripciók kapcsán nem egyszerűen a bejegyzők által birtokolt könyvekről, hanem az általuk ténylegesen használt irodalomról kapunk információkat. A 20-30.000-es rekordszám elérése után azonban reményeink szerint az albumhasználók szociológiájáról is árnyaltabb képet lehet majd rajzolni. Pl. össze tudjuk majd állítani az IAA-ban sok bejegyzéssel szereplő egyetemi tanárok egyfajta népszerűségi indexét, ahogy talán mélyebben bepillantunk majd (mondjuk) peregrináló magyarországi diákjaink egymás- vagy külföldiek közötti kapcsolatrendszerébe is. A bejegyzők személyéről legegyszerűbben a személynévmutatóból lehet tájékozódni.

A *tulajdonos megjegyzései* blokkban a tulajdonostól, esetleg másoktól származó utólagos reflexiók szövegét rögzítjük. Ezek igen gyakran a bejegyzés körülményeire illetve a bejegyző további sorsára, pl. halálának idejére, vonatkoznak. A talán legérdekesebb ilyen megjegyzés Perlaki Gábortól származik, aki Libertiny Sámuel 1754-es pozsonyi bejegyzésére reflektál, méghozzá több mint 25 évvel később (IAA, 2387). A dolog hátterében az áll, hogy Libertiny 1781-ben üdvözlő verset írt Kalmár György két megjelenés előtt álló munkájához „Magyar Merkúriusnak és Magyar Szó-magyarázónak kellemetessége” címmel. Kalmár a nagyon korai magyarországi nyelvújítás egyik képviselője, akinek nyelvújítással kapcsolatos elképzeléseit a szlovák Libertiny kivételével kortársai elítélték, sőt még Libertinyről is gúnyverseket szereztek. Perlaki megjegyzése így hangzik:

„Egy Ujságot mondok, el lehete hinni - hinnyi,
Hogy Magyar Verset irtt a Tóth Libertényi.”

Az *inscriptio* blokkban a bejegyzők által citált, esetleg általuk gyártott szövegegységeket rögzítjük, azokat a szövegegységeket tehát, melyek a bejegyzés „ad personam” jellegét biztosítják. (A dedikációk szövege az esetek döntő többségében teljesen formulaszerű.) Az inskripciók feldolgozásmódjáról csupán a következőket jegyeznénk meg: A szöveget itt is mindig betűhűen, a rövidítések jelölt feloldásával rögzítjük. Az egyes inskripció-részeket ugyanakkor szegmentáljuk is egymástól, s lehetőség szerint megadjuk az így elkülönített citátumok forrásadatait. Ez annyit jelent, hogy ha egy bejegyző előbb egy klasszikus auktort, majd egy zsoltárverset idéz, akkor a két szöveg külön sorszámot kap, s a gyakran általunk megállapított forrásadatokat ezekhez a sorszámokhoz rendeljük. Eléggyé egyértelműnek látszik, hogy 20-30.000 bejegyzés feldolgozása után adatbázisunk az inscriptiók tekintetében is eredményesen lesz majd „megfaggatható”, különösen, ha ehhez a megfelelő keresési lehetőségeket is sikerül majd biztosítanunk.

Az IAA utolsó blokkja a *bibliográfiai adatok* blokk. Itt az album lelőhelyével, jelzetével, a bejegyzés albumon belüli lapszámával kapcsolatos alapadatokat közöljük, illetve szakirodalmi bibliográfiát adunk az adott albummal, a bejegyzővel és az albumtulajdonossal kapcsolatban. Az IAA linkje a következő:

<http://susu.cs.jgytf.u-szeged.hu/~latzkovits/>

Az IAA honlapjának látogatottsága ellenőrizhető a honlapon elhelyezett „számláló” segítségével. Erre rákattintva 2006. júniusától (a számlálót ekkor illesztettük a honlaphoz) akár havi bontásban is lekérdezhetők a vonatkozó statisztikák. A számláló eddig több mint 1300 letöltést regisztrált. Természetesen azokat a letöltéseket is, melyeket mi magunk végeztünk munkánk során, ám a külföldi címek egyértelműen jelzik az érdeklődést. (Annál is inkább, mivel az internetes keresőprogramok jelen pillanatban csak a névmutatókat „figyelik”, magát a beírt szöveget tehát nem. Ez azt jelenti (egyébként ez is ellenőrizhető), hogy a letöltések szinte kivétel nélkül direkt jellegűek, vagyis jobbra azokról a szakmai jellegű honlapokról történnek, melyek az IAA linkjét is tartalmazzák. (Ilyen például az erlangeni RAA, a ma létező legnagyobb internetes emlékkönyvbibliográfia. Ennek címe: <http://www.raa.phil.uni-erlangen.de/raa/raatext.html>)

Hogy az eddig elvégzett munka becsülhető legyen, megadom az általunk bevitt anyag karaktermennyiségét. Az IAA jelenleg (a mutatók nélkül) 6.312.338 karakter terjedelmű.

Szeged, 2007-02-26

Latzkovits Miklós
témavezető